

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

**PŘESHraničNÍ SPOLUPRÁCE A REGIONÁLNÍ
IDENTITA NA PŘÍKLADU PŘÍHRANIČNÍCH MĚST
DOMAŽLICE A FURTH IM WALD**

Bakalářská práce

Veronika Klečková

2009

Vedoucí práce: RNDr. Tomáš HAVLÍČEK, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením školitele RNDr. Tomáše Havlíčka, Ph.D., a že jsem všechny použité prameny řádně citovala.

V Praze dne

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala pánům Miroslavovi Machovi a Johannesu Müllerovi za vstřícnou spolupráci. Dále děkuji Grantové agentuře za finanční podporu v rámci výzkumného projektu č. IAA311230901 s názvem: "České pohraničí po Schengenu: území svébytné, oscilační a/nebo tranzitní?"

Přeshraniční spolupráce a regionální identita na příkladu příhraničních měst Domažlice a Furth im Wald

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se věnuje přeshraniční spolupráci a regionální identitě v partnerských městech Domažlice a Furth im Wald. V její první části je uveden teoreticko-metodologický rámec formou diskuze české i zahraniční odborné literatury. Samotný výzkum je proveden kvalitativní formou, tedy rozhovory se starosty sledovaných měst. Významným předpokladem práce byla stále přezívající železná opona v myslích místních obyvatel, a dále že vstup Česka do Schengenského prostoru se v modelovém pohraničí zatím příliš neprojevil. Studie zahrnuje průzkum regionálního tisku se zaměřením na informace o partnerských městech Domažlice a Furth im Wald a také vypracování analýzy SWOT přeshraniční spolupráce těchto měst. Překvapivým poznatkem na základě výzkumu bylo nepotvrzení hypotézy týkající se pomyslné železné opony. Na základě rozhovorů byly také zjištěny další překážky přeshraniční spolupráce: problematická komunikace s euroregionem způsobená jeho velikostí a periferní polohou modelového regionu a rozdílná oblastní struktura na české a německé straně.

Klíčová slova: Regionální identita, přeshraniční spolupráce, Schengenský prostor, pomyslná železná opona, Evropa regionů.

Regional identity and cross-border co-operation on an example of border towns Domažlice and Furth im Wald

Abstract

Submitted bachelor project concentrates on cross-border cooperation and a regional identity of partner towns: Czech Domažlice and German Furth im Wald. The first part of this paper describes theoretic and methodological framework using Czech as well as foreign scholarly literature written on the subject. The research itself is conducted using a qualitative method, in particular interviews with mayors of the two towns. The main assumption of this paper is that there still exists an imaginary iron curtain and that so far, the entrance of Czech Republic in Schengen Area has not influenced the border region. The project includes research concentrates on local press, particularly on articles, which include information about the partner towns and analysis SWOT of cross-border cooperation of these two towns. The paper's surprising conclusion disproves the original hypothesis that there still exists an imaginary iron curtain. Based upon the interviews, the paper also identifies the main problematic issues preventing further cooperation: problematic communication with the euroregion caused by its size and peripheral location of model region and different regional structure of Germany and the Czech Republic.

Keywords: Regional identity, cross-borders cooperation, Schengen area, imaginary iron curtain, Europe of regions

OBSAH

1	Úvod.....	6
1.1	Cíle, hypotézy.....	7
2	Teoreticko-metodologické zarámování.....	8
2.1	Hranice, pohraničí.....	8
2.2	Přeshraniční spolupráce.....	12
2.3	Regionální identita.....	13
2.4	Metodika.....	16
3	Charakteristika sledovaných měst.....	18
3.1	Domažlice.....	18
3.2	Furth im Wald.....	19
3.3	Srovnání sledovaných měst.....	20
4	Kvalitativní výzkum řešené problematiky.....	22
4.1	Zhodnocení rozhovorů se starosty měst.....	22
4.1.1	Identita.....	24
4.1.2	Obecná charakteristika města a jeho postavení.....	25
4.1.3	Pomyslná železná opona.....	26
4.1.4	Schengenský prostor.....	27
4.1.5	Partnerství měst.....	27
4.1.6	Přeshraniční spolupráce.....	29
4.1.7	Společné projekty.....	30
4.1.8	Společné zhodnocení rozhovorů.....	31
4.2	Průzkum regionálního tisku.....	31
5	SWOT analýza přeshraniční spolupráce měst Domažlice a Furth im Wald a jejich regionů.....	33
6	Závěr.....	35
	Seznam použité literatury.....	37
	Příloha 1: Dotazník pro starostu Domažlic Miroslava Macha.....	41
	Příloha 2: Dotazník pro starostu Furth im Wald Johannese Müllera.....	44
	Příloha 3: Obrázek 1: Poloha sledovaných měst v rámci okresů, krajů a euroregionu Šumava.....	47

Kapitola 1

Úvod

Tato práce je věnována studiu přeshraniční spolupráce a regionální identity ve městech Domažlice a Furth im Wald. Tato města byla zvolena, protože jsou partnerskými již od roku 1990 a blízkost těchto příhraničních měst je dána také historicky. Domažlice mají navíc v rámci českého pohraničí atypické postavení, protože nebyly nikdy vysídleny, již od 16. století zde žije české obyvatelstvo. Osídlení je zde tedy stabilní po mnoho generací.

Cílem práce bylo prozkoumat postoje a názory na přeshraniční vztahy starostů měst. Další výzkum byl zaměřen na regionální tisk, kde bylo cílem zjistit, jak o sobě navzájem města píší, jak je prezentováno partnerství měst a jejich přeshraniční spolupráce. Dále byla část výzkumu věnována pomyslné železné oponě. Jedním z předpokladů bylo, že železná opona v myslích obyvatel pohraničí stále přežívá. Dalším významným tématem byl Schengenský prostor, do kterého Česko vstoupilo před více než rokem. Na tomto místě bylo dotazovaným položeno několik otázek týkajících se změn po vstupu a jeho vnímání obyvateli.

Výzkum byl proveden kvalitativní formou, a to rozhovory s nejvyššími zastupiteli měst. Rozhovory byly vedeny při osobním setkání a tvořily je většinou otevřené otázky. Tato forma výzkumu je náročná na čas a přípravu. Proto nebylo možné provést širší dotazníkové šetření.

V úvodní části této práce byl zpracován teoreticko-metodologický rámec za pomoci odborné literatury, a to jak české, tak zahraniční. Je zde také podrobněji rozpracována metodika výzkumu.

Ve druhé kapitole je uveden stručný popis sledovaných měst a jejich historické souvislosti. Města jsou zde srovnána také na základě statistických údajů o hustotě, přirozené i migrační měně obyvatel a jejich věkové struktuře. Data jsou uvedena za města samotná i za okresy, ve kterých se nacházejí.

Třetí kapitola se věnuje samotnému kvalitativnímu výzkumu. Podrobně rozebírá fakta získaná z rozhovorů a z regionálního tisku.

V poslední části je zpracována SWOT analýza přeshraniční spolupráce Domažlic a Furth im Wald na základě subjektivních poznatků i informací uveřejněných v rámci projektu Grantové agentury Akademie věd z roku 2001 s názvem „Role pohraničí a význam hospodářské spolupráce se sousedními zeměmi pro integraci ČR do EU“.

Přílohy obsahují celý dotazník pro oba starosty. Dotazník pro furthského starostu je uveden v originále v němčině. V poslední příloze se nachází obrázek, ve kterém je přehledně znázorněna poloha měst v rámci okresu, kraje a euroregionu Šumava.

1.1 Cíle, hypotézy

Cíle:

Pomocí dotazníkového šetření prozkoumat postoje a názory na přeshraniční vztahy starostů měst.

Zjistit prezentaci měst v tisku na druhé straně hranice.

Hypotézy:

Na obou stranách hranice stále přežívá železná opona v myslí obyvatel.

Vstup Česka do Schengenského prostoru se na přeshraničních vztazích a spolupráci zatím příliš neprojevil.

Informace o sledovaných městech v regionálním tisku jsou pozitivně laděny.

Kapitola 2

Teoreticko-metodologické zarámování

2.1 Hranice, pohraničí

Hranice jsou produktem lidské činnosti. Člověk je v krajině a na mapách vyznačil, aby oddělil „své“ od „cizího“, „civilizované“ od „necivilizovaného“. Ve starověku byly hranice prezentovány viditelnými a hmatatelnými prostředky, jako jsou zdi či valy. Měly tak funkci demonstrativní a zároveň ochrannou (Hadrianův val ve Skotsku, Čínská zeď).

Na rozdíl od ostatních regionů bylo v Evropě formování hranic přirozeným procesem. Přes značnou fragmentaci politicky organizovaných území zde byly základní trendy rozmístění předindustriální společnosti stanoveny již od jedenáctého století. (Prescott 1978) Tehdy se ale jednalo o hranice ve smyslu hraničních zón (*frontiers*). Základ moderních hranic byl položen v rámci Vestfálského míru v roce 1648. Specifikované hranice stanovovaly územní suverenitu státu, byly to linie pro vojenskou obranu státu a vytvořily základ pro utváření národní identity.

Takové hranice sice oddělovaly politické entity, byly však nejasně vymezeny, a proto i zdrojem konfliktů. Bylo třeba vymezit hranice jasně a politicky jako linie oddělující obyvatele různých národních států. Během devatenáctého století došlo k řadě konfliktů, které stávající hranice pozměnily. Zásadní události, během kterých byly hranice stanovovány v moderním smyslu jako linie (*boundaries*), byly Vídeňský kongres v roce 1815, Berlínský kongres roku 1878, Versailleská smlouva po konci První světové války a řada smluv a dohod uzavřených po roce 1945. Tyto moderní hranice obklopují sousední více či méně rovnocenné suverénní jednotky. (Minghi 2002)

Historicky první stanovení moderních hranic proběhlo na Vídeňském kongresu. Tehdy stanovené hranice přežívají na Západě dodnes. Východ byl tehdy ponechán pod vlivem Ruska, Rakouska a Osmanské říše. (Minghi 2002) Ve střední a západní Evropě

se moderní státy a hranice vytvořily povětšinou až po Versailleské dohodě v roce 1919, a to včetně Československé republiky.

V dnešní době, kdy se státy stále více integrují do nadnárodních celků, se častěji objevují diskuze nad funkcemi hranic a jejich rolí v budoucnosti. Chromý (1999) definuje hranice jako „čáry nebo zóny, které oddělují dva kvalitativně diferencované celky – území (regiony, fyzickogeografické jednotky, administrativní jednotky, státní útvary apod.). Mohou být myšlené (hranice spádových území) nebo mohou být stanoveny právně nebo silou (státní hranice).“

Kvalitativní diferenciaci je zde myšlena nejen politicky (na každé straně stojí suverénní stát), ale také z hlediska kultury nebo ekonomické vyspělosti. Ve skutečnosti totiž z velké části ovlivňuje vztahy a život na hranici ekonomická vyspělost. Podle této dělíme hranice na symetrické a asymetrické. V případě symetrické hranice jsou regiony po obou stranách podobně vyspělé, v případě asymetrické nikoliv. Symetričnost sice nijak zvlášť neovlivňuje míru a směr vztahů. S asymetričností se ale mění cíle přeshraničních vztahů, které často vedou k využívání ekonomické nerovnováhy. Snahy o přeshraniční spolupráci a společný regionální rozvoj tyto cíle ale značně ztěžují. (Dokoupil 2004)

V politické geografii se obecně dělí hranice na přírodní a umělé. Přírodní jsou tvořeny útvary v krajině (řeka, hory apod.). Umělé naopak nerespektují přírodní prvky a jsou vymezeny na základě kulturních prvků (národnostní hranice), historických aspektů nebo geometrického přístupu. (Dokoupil 2004) Dělení hranic na přírodní a umělé mělo své opodstatnění zejména v minulosti. Dříve byly některé bariéry v přírodě opravdu tak významné, že se území po jejich stranách vyvíjela odděleně a vznikly tak rozdílné jednotky (později často státy). Příkladem takových bariér jsou pohoří nebo neprostupné hraniční hvozdy, na základě kterých vznikly hranice českého území – jedny z nejstarších v Evropě. Hranice, které můžeme zařadit mezi umělé, častěji vznikaly v pozdější době. Typickým příkladem jsou geometrické hranice států USA. Morehouse (2004) uvádí, že řada autorů popírá existenci umělých a přírodních hranic. Místo toho uvádí, že hranice jsou produktem především společenských procesů a přírodních útvarů se často využívá jen k jejich zviditelnění. Samozřejmě dnes se již málokteré hranice dají jasně vymezit jako přírodní či umělé. Toto členění lze chápat spíše z hlediska geneze a historie hranic. Na hranice má vliv celá řada procesů (integrace, globalizace) a také sil (politických, ekonomických), které utvářejí a často úplně mění funkci a význam hranic.

Celá řada autorů uvádí členění hranic podle geneze na čtyři typy:

- a) subsekventní – definovány následně po diferenciaci sousedních regionů
- b) antecedentní – hranice definovaná před vlastní diferenciací území
- c) překrývající – politická rozhodnutí znamenala překrytí původních teritorií

d) reliktní – již neexistující hranice, stále patrná z dřívějšího období

Reliktní hranice patří mezi historickogeografické hranice, které dříve oddělovaly území s různými systémy hospodaření či odlišnými kulturními tradicemi a znaky. V současné době mohou stále být patrné v kulturní krajině nebo o nich existují archivní záznamy. Příkladem reliktní hranice je Železná opona, etnická česko-německá hranice, či hranice protektorátu Čechy a Morava a odtržených Sudet. (Dokoupil 2004)

Jednou z hlavních funkcí hranic je soustředování rozdílů a vytváření hmatatelné i obrazné struktury těchto rozdílů. Především v Evropské unii (obzvláště pak v Schengenském prostoru) hranice ztrácejí svou původní funkci čáry oddělující jeden stát od druhého, jsou spíše chápány jako prostor spojující tyto sousední státy, obrazně řečeno jako styčná plocha. V tomto smyslu se jedná hlavně o styk rozdílných kultur, zvyků a mentalit, ale také například rozdílné životní úrovně. Díky této rozdílnosti je vytvářena identita s prostředím a zprostředkováván pohyb (lidí, komodit aj.). (Morehouse 2004) Kirby (1996) tvrdí, že bez rozdílnosti by nebyl možný ani pohyb, ani identita.

Nelze však říci, že v době ekonomických a politických aktivit bez hranic můžeme i samotné hranice jednoduše odstranit. Z hlediska ekonomických rozhodování nadnárodních struktur EU, jejichž centra moci jsou od příhraničních regionů stále vzdálenější, k tomu sice může zdánlivě docházet. Ani z ekonomického hlediska však nemůže existovat svět bez hranic. Hranice totiž mají příliš mnoho lokálních, regionálních, národních a často i nadnárodních funkcí. (Morehouse, Pavlakovich-Kochi, Wastl-Walter 2004) S pocití „ztrácení“ hranice jsou zároveň spojeny obavy obyvatel pohraničí ze ztráty identity.

Procesy probíhající na a přes hranici samy o sobě utvářejí prostor kolem hranic, který nazýváme pohraničí. Pohraničí je oblast, kterou prochází hranice, přesněji prostor podél hranice. (Morehouse 2004) Havlíček (2004) zdůrazňuje navíc úlohu obyvatel a jejich chování při vymezení pohraničí. Za pohraničí je totiž považováno území, které je jako příhraniční vnímáno většinou jeho obyvatel. Síly velkého měřítka (centrální politika, globalizace) obecně stanovují podmínky přeshraničních vztahů, neovlivňují ale úplně lokální vztahy. (De Certeau 1984) Zájmy obyvatel pohraničí se mohou výrazně lišit od zájmů centrální politiky státu či dále nadnárodních a globálních institucí. Proti sobě tak v pohraničí působí centripetální (centralizovaná státní politika) a centrifugální síly (zájmy obyvatel příhraničí). (Havlíček 2004) Čím více převládají centrifugální síly nad centripetálními, tím více je hranice (potažmo pohraničí) otevřená. V době utváření nadnárodních struktur se však rozhodovací procesy stále více soustřeďují do stále vzdálenějších center. Vzdálenost centrálního rozhodování od pohraničního (často periferního) regionu ale může napomáhat rozvoji činností, které

nejsou v národním zájmu, jako například rozvoj pašování. (Morehouse, Pavlakovich-Kochi, Wastl-Walter 2004)

Existují dva různé pohledy na pohraniční regiony a jejich interakci s hranicí. Na jedné straně je model pohraničí jako území, které je hranicí rozděleno na dvě části. Tento pohled se nabízí v otázce národnosti a administrativního a politického členění území. Pokud ale na pohraniční regiony nahlédneme z nadnárodní perspektivy, můžeme ho vidět jako zónu, která je z obou stran prostupována. Stupeň prostupnosti je pak přímo úměrný úrovni přeshraniční spolupráce a množství interakcí. (Havlíček 2004) V každém případě je ale jednou ze společných charakteristik pohraničí perifernost, která je navíc v případě západního pohraničí České republiky umocněna přítomností vojenského pásma Železné opony mezi léty 1948 a 1989. Perifernost je zde dána lokací ekonomických aktivit v rámci státu. Procesy integrace a regionalizace (koncept Evropa regionů) působí na pohraničí právě opačně. Z perspektivy těchto procesů jsou příhraniční regiony právě v centru zájmu, jsou vnímány jako modelová území pro evropskou integraci. (Havlíček 2005)

Regionální vývoj pohraničí se v řadě ohledů liší od vývoje vnitrozemí. Specifika takových regionů vyplývají především z jejich polohy při hranici. Regionální vývoj zde ovlivňuje stupeň integrace pohraničí na obou stranách hranice, rozvinutost území na druhé straně hranice a v neposlední řadě cílené intervence nadnárodních uskupení (např. programy Evropské unie, jako je INTERREG IIIC, který podporuje zkvalitňování politiky územního rozvoje a soudržnosti včetně mezinárodní a meziregionální spolupráce). (Havlíček 2005, 2009)

Podle typu hranic a jejich prostupnosti je možno určit čtyři typické situace v pohraničí (tzv. Strassoldo-Graffenbergovo dělení):

Otevřený pohraniční region orientovaný vně vlastního systému – otevřenost je zde orientována jednostranně (snahy státu o rozšíření vlastního území).

Zavřený příhraniční region v centralizovaném systému – obyvatelstvo, zásoby a hlavní aktivity se soustřeďují do center na úkor pohraničí, jako periferie.

Tyto dvě situace představují extrémní formy fungování příhraničních regionů. Následující dvě situace patří mezi smíšené formy předchozích dvou systémů a jsou vhodné pro přeshraniční spolupráci.

Příhraniční region fungující jako *systém mostu* mezi sousedními státy vzniká vytvořením částečně propustné hranice, v několika bodech propojené hraničními přechody – mosty. Díky tomu může probíhat výměna zboží a osob, ale zároveň zůstává zachována identita a nezávislost sousedních regionů.

Příhraniční region jako *system kontaktního území*, kde jsou sousední regiony silněji integrovány a nad centralistickými tendencemi převládá nadnárodní společnost. (Dokoupil 2004)

Při studiu pohraničí a jeho struktur je třeba analyzovat historické, geografické a socioekonomické kontexty. Pro pochopení těchto kontextů je důležité brát v úvahu prostorové měřítko (lokalita, stát, makroregion). (Morehouse 2004) Na různých úrovních se totiž každé rozhodnutí či aktivita projevuje různě (viz výše vliv centrální politiky na pohraničí). Kromě prostorového měřítko se používá také časové měřítko. (Paasi 1996) Tím je myšlena doba, po kterou bude určitá aktivita na region působit, opakování v cyklech, či nevratné změny. Tyto dva typy měřítek nelze úplně propojit, dohromady však tvoří účinný nástroj pro porozumění procesům a změnám v konkrétní lokalitě a důležitosti jednotlivých hranic, či jejich částí.

2.2 Přeshraniční spolupráce

Pro studium hranice a pohraničí je více než důležité specifikovat také přeshraniční spolupráci, která je právě jedním z nejvýznamnějších faktorů utvářejících zdejší prostředí, překonávající nepříznivé vlivy spojené s přítomností hranice v regionu a ovlivňujících často i mnohem větší území (někdy celý stát). Matoušek (1995) definuje přeshraniční spolupráci jako „*souhrn všech administrativních, technických, ekonomických, sociálních a kulturních opatření směřujících k upevnění a rozvíjení sousedských vztahů mezi oblastmi po obou stranách hranice, obdobně jako k uzavření příslušných smluv k řešení problémů, které v těchto regionech existují, resp. mohou vzniknout*“. Právní zajištění přeshraniční spolupráce v národních legislativách však v současné době prakticky neexistuje.

Prvním impulzem pro prosazení přeshraniční spolupráce jako společného evropského tématu bylo založení *Pracovního společenství evropských příhraničních regionů* a přijetí *Evropské charty hraničních a přeshraničních regionů* v roce 1981. V těchto dokumentech je stanoveno, že hraniční regiony budou stavebními kameny a mosty v procesu evropského sjednocení. Přeshraniční spolupráce pomáhá zmírňovat nevýhody hranic, překonávat okrajovou polohu a zlepšovat životní podmínky obyvatel příhraničních regionů. Zároveň je nezbytné propojit úroveň evropskou, státní, regionální i místní v přeshraniční spolupráci. Poměrně dlouhou dobu se totiž spolupráce omezovala na dílčí oblasti jako kulturní spolupráci, řešení dopravní infrastruktury, nebo poměry na trhu práce a byla převážně řízena z centra země. Evropská unie dnes stojí před nalezením kompromisu mezi snahami o všeobecné sjednocení a zachováním

mnohotvárnosti evropského kontinentu a individuálních specifík jednotlivých příhraničních regionů. (Dokoupil 2004)

Jako základní dělení přeshraniční spolupráce se nabízí dělení na individuální a institucionální rovinu spolupráce. Na individuální úrovni probíhají konkrétní mezilidské interakce na hranici. Institucionální složku spolupráce tvoří kontakty samosprávních a státních územních orgánů (obce aj.). (Dokoupil, Havlíček, Jeřábek 2004) Přeshraniční spolupráci a její vývoj ovlivňují vnější (legislativa) a vnitřní podmínky (lidský potenciál). (Havlíček 2005)

Základní součástí integračních procesů je kromě přeshraniční spolupráce také vytváření „společných“ regionů – euroregionů. Avšak vznik euroregionů může působit i opačně – jako impulz pro rozvíjení další spolupráce. Euroregiony se tak stávají produktem a zároveň generátorem přeshraniční spolupráce. (Halás, Slavík 2001) Euroregiony jsou evropské hraniční regiony, instituce s různou právní formou. Podle právního statusu jsou určena i práva a povinnosti každého euroregionu. Pokud se jedná o zájmové sdružení právnických osob, má postavení jako samostatná právnická osoba a lépe tak může hájit zájmy členů sdružení, či směřovat k jinému cíli. Dále mohou euroregiony představovat svaz obcí a měst nebo dobrovolné zájmové pracovní společenství, které ovšem jako právnická osoba vystupovat nemůže. (Smržová 2007) Euroregiony nemají ale vytvářet další úroveň veřejné správy, fungují spíše jako místa setkávání orgánů veřejného i soukromého sektoru. (Jeřábek 2004)

2.3 Regionální identita

Identitou je myšleno to, jak cítíme sami sebe. Již z této jednoduché definice, kterou uvádí G. Rose (1995 v Massey, Jess 1995) je zřejmé, že tento pojem bude zajímat řadu vědců z různých vědních oborů (od psychologie přes antropologii až po sociologii). Při studiu identity je většinou přijímán postup od psychologického k sociologickému. Benda-Beckmann a Verkuyten (1995) pohlížejí na identitu právě z pohledu subjektivního: „Identita odpovídá tomu, jak člověk chápe sám sebe, svoje bytí, k jakým kolektivitám patří.“ Potřeba „někam patřit“, příslušet k vyššímu celku a oddělit „já/my“ od „těch druhých“ patří mezi základní potřeby člověka. A zde je již naznačen posun od individuální identity k identitě kolektivní. Při vytváření kolektivní identity člověk hledá společné specifické kulturní znaky, zároveň tento proces probíhá v určitém prostoru významném pro danou skupinu. (Štětinová 2007) Zároveň ve chvíli, kdy sami definujeme, kdo jsme, automaticky vyloučíme všechny, kteří neodpovídají naší definici. Zvláštním typem kolektivní identity je příslušnost k národu. Calhoun (1997) nadřazuje

národní identitu nad ostatní kolektivní identity. Příslušnost k národu se totiž neodvívá od příslušnosti k jakékoliv jiné kolektivité.

Vytváření vazeb na skupiny a území probíhá zároveň na různých úrovních (lokální, regionální, mezinárodní, globální). Takto získává člověk přirozenou cestou najednou několik identit, které se navzájem nevyklučují. (Skála 2007) Podstatou procesu vytváření identity je dobrovolnost, na základě které člověk přijme své (rovnocenné) postavení s jinými skupinami obyvatel, nebo vůči území. (Vencálek 1998)

Z výše uvedeného vyplývá, že jedním ze zdrojů identity je psychologie člověka. Není ale jediný. Dalším velice důležitým zdrojem identity je paměť, ať už kolektivní, nebo paměť jednotlivce. Kolektivní paměť uchovává společenské události, zážitky. (Chromý 2009) Tyto nám jsou zprostředkovány pomocí učení, předávání ze strany starších generací. Kolektivní paměť vytváří vazby k místům, událostem, lidem v minulosti, díky kterým pociťuje určitá skupina hrdost. Fakt, že identita se přenáší mezigeneračně, nutně přináší konflikt dvou protisměrných sil, a to vlivu tradic a inovací. Vztah, v jakém se tyto dva aspekty vyvíjejí, je pro vytváření a charakter identity určující. (Vencálek 1998) Tento zdroj identity je natolik důležitý, že jeho selhání může zapříčinit i ztrátu a postupné vymizení identity. V konfrontaci se současnými trendy globalizace a vzorů Západu mohou udržované tradice a zvyky, díky kterým se kolektivní paměť udržovala, ztratit na významu. Společně s nimi pak vymizí i identita. Ta se pak může proměnit v identitu jinou. (Vencálek 1998) V současné době může díky globalizaci na jednu stranu docházet k jakési krizi identity, na druhé straně globalizace obnovuje zájem o region a lokální aktivity směřující k udržení místní jedinečnosti. Castles a Davidson (2000) vidí identitu v kontextu globalizace tak, že národní identita je erodována a přeměňována v podmínkách globalizace v jakési občanství regionálních entit, jako je například Evropská unie.

Kromě těchto zdrojů identity se na jejím tvoření podílí i další podněty, jako je například estetičnost nebo úspěšnost regionu. Podobně jako paměť mohou i tyto podněty vyvolávat v jedinci i skupině pocit hrdosti. (Chromý 2009) Tento může často přerůst až v tzv. lokální patriotismus, kdy člověk vnímá své okolí již více či méně pozitivně zkrlesně. (Patočka, Heřmanová 2008) V případě špatného stavu ekonomické vyspělosti či například přírody může být identita utvrzována spoluúčastí na zlepšení stavu.

Avšak identitu může získat i sám region. Při vytváření regionu se vytváří i „obrázek“ regionu vůči ostatním regionům, který Paasi (1996) chápe jako identitu. Pro člověka jako součást tohoto regionu je pak důležité, jestli je region vnější společností vnímán tak, jak si to přeje.

Jak je již výše uvedeno, identita kromě lidí závisí velkou měrou i na území. Na základě toho se v odborné literatuře začaly rozlišovat pojmy region a místo. S tímto pojmem je spojen i koncept *sense of place* (vnímání místa). V základním významu se používá pro vyjádření vztahu místa s osobními city člověka, kterými je utvářen význam místa. Místo samo o sobě nemá žádný vlastní význam, ten mu dá až člověk. Takto se pak vytváří identita (člověk se v takovém místě cítí bezpečně a doma). (Rose 1995) Místo je tedy úzce vázáno na jednotlivce, je to prostor, ve kterém se odehrává život člověka. Se zánikem jednotlivce zaniká i místo. Oproti tomu region je vázán na skupinu, stanoven institucionálně, jeho existence je tak výrazně dlouhodobější. (Skála 2007)

Identifikování se s místem přináší zároveň vztah také k jiným místům, popř. měřítkovým úrovním identity. Stejně jako člověk může mít více identit zároveň, může cítit vztah i k více místům (od rodné vesnice, přes region, až po nadnárodní úroveň). Vhodným příkladem mezinárodního „místa“ je Evropa se svou historií „starého kontinentu“ a v současnosti s trendem otevírání hranic a vytváření „evropské“ identity. (Rose 1995) Z toho vyplývá, že vnímání místa není nutně spojeno s lokálním, místo je chápáno jako pojem, který přímo zasahuje napětí mezi lokálním a globálním. (Rose 1995)

Vnímání místa může být ale také negativní. Především přijde-li člověk na místo jako cizinec. Tato otázka bývá diskutována v souvislosti s migrací. Ta je sice většinou spojena s pozitivním cítěním, které působí jako podnět k migraci, není-li však migrace dobrovolná, může vyvolat pocity nepřátelství. Migrantů se pak s novým domovem těžko identifikují a mohou vznikat i konflikty s původním obyvatelstvem. (Rose 1995)

Také identita bývá utvářena vnímáním místa tak, že člověk cítí, že k určitému místu patří. Ono *místo* může ale vzniknout na základě odlišnosti od jiného místa, kde se člověk cítí být cizincem. Vnímání místa může působit i úplně opačně, nebo může mít jen velmi málo společného s utvářením identity. Koncept vnímání místa je individuální pro jednotlivé jedince i jednotlivá místa. Stejná lokalita může získat na významu pro různé lidi pomocí různých vnímání místa. (Rose 1995)

Vytváření a udržování regionální identity v pohraničních regionech má specifické podmínky. Pohraniční regiony se často vyznačují periferní polohou. S tím je spojena větší mobilita a migrace obyvatel. (Vencálek 1998) Z poznatků o kolektivní paměti a mezigeneračním předávání identity je zřejmé, že dlouhodobý pobyt na území je velice důležitý pro udržení a posílení identity. Pokud však dochází k silné migraci, lidé si vytvářejí vazby na jiné lokality a identita v periferní oblasti je oslabována. Avšak perifernost pohraničních regionů s sebou nese i pozitivní faktory. V České republice takové regiony disponují velmi zachovalou přírodou, nacházejí se zde největší chráněná území. Tento fakt je zde často zdrojem silné národní hrdosti. (Skála 2007)

V souvislosti s posilováním přeshraniční spolupráce a utvářením euroregionů se stále častěji diskutuje pojem „Nová přeshraniční regionální identita“. Je tím myšleno, že lidé v příhraničním regionu se v ideálním případě identifikují nejen se svým regionem, ale i se sousedním regionem na druhé straně hranice, se kterým např. patří do stejného euroregionu. Tato myšlenka podporuje koncept Evropy regionů. V současné době se však alespoň v případě českých příhraničních regionů jedná spíše o vizi do budoucna. (Havlíček 2009)

Pro české pohraničí a utváření identity v něm jsou významná určitá specifika. Kromě zachovalé přírody (viz výše) je to především historie populačních přesunů (Čechů do vnitrozemí v roce 1938 a odsun Němců po roce 1945). Pozdější existence Železné opony zcela změnila funkci území na obrannou, která po roce 1989 opět ustoupila. S historickými změnami v území jsou spojeny silné předsudky vůči obyvatelstvu na druhé straně hranice způsobenými přerušením kontinuity regionální identity a nepůvodním osídlením. (Skála 2007) Stereotypy vznikají také na základě všeobecného odstupu (historického, ekonomického, kulturního) národa na druhé straně hranice.

2.4 Metodika

Samotný výzkum v rámci této práce bude věnován městům Domažlice a Furth im Wald, jejich partnerství, přeshraniční spolupráci a postavení v pohraničí. Tato dvě města jsem pro svůj výzkum zvolila, protože jsou partnerskými městy, a to již od roku 1990, tedy prakticky od pádu Železné opony. Navíc je zároveň fakticky i symbolicky spojuje hlavní železniční trať z Česka do Bavorska.

Před uvedením výsledků kvalitativního výzkumu byly zpracovány charakteristiky sledovaných měst se zaměřením na historické souvislosti a statistické ukazatele.

Jako metodu výzkumu jsem použila kvalitativní formu rozhovorů se starosty těchto měst. Takováto forma rozhovorů umožňuje osobní přístup k dotazovaným, a tak lepší porozumění jejich názorů a postojů. Z časových důvodů nebylo možné provést plošné šetření touto formou. Proto jsem jako dotazované zvolila starosty, jejichž postoje a názory ovlivňují chod celého města a zároveň jaksí reprezentují vnímání situace samotných obyvatel. Nevýhodou této formy výzkumu jsou nedostatečně přesná data a více možných interpretací. Proto pro hodnocení výstupu použiji fakta daná historickým vývojem, současnou situací v regionu a v neposlední řadě také dřívějšími výzkumy pohraničí.

Dotazník byl záměrně sestaven převážně z otevřených otázek apelujících na úvahu dotazovaného a prezentaci svých názorů. Některé otázky byly navíc doplněny sondovacími otázkami, a to v případě, že se dotazovaný nevyjádřil jasně nebo dostatečně konkrétně.

Rozhovor se skládal z několika tématických okruhů zarámovaných dvěma hlavními tématy práce: regionální identitou a přeshraniční spoluprací. Na začátek rozhovoru byl zařazen okruh Identita, kde se měl dotazovaný zamyslet nad zdroji hrdosti ve svém městě, tradicemi a specifiky. Následovaly otázky týkající se obecného postavení města v regionu, vnímání jeho polohy. Třetím tématem byla pomyslná Železná opona, kde jsem se zajímala, zda ještě dnes Železná opona přežívá v myslích obyvatel. Do další části týkající se přeshraniční spolupráce byla zařazena témata Schengen, partnerství měst a přeshraniční spolupráce samotná.

Dále jsem se pokusila nahlédnout do charakteru partnerství pomocí vyhledání novinových článků týkajících se partnerského města na obou stranách hranice. To, jak o sobě města píší, jak často se články v regionálním tisku objevují, vypovídá o tom, v jakém vztahu města vlastně jsou.

Nakonec po zhodnocení všech získaných informací jsem se pokusila vytvořit SWOT analýzu přeshraniční spolupráce měst Domažlice a Furth im Wald.

Kapitola 3

Charakteristika sledovaných měst

3.1 Domažlice

Domažlice jsou bývalé královské město, které se nachází v jihozápadních Čechách nedaleko hranic s Bavorskem. V současnosti čítají 10 619 občanů (údaj k 31. 12. 2008, <<http://www.domazlice.info>>). Svým významem jsou společně s Plzní a Klatovami řazeny mezi tři hlavní střediska Plzeňského kraje. Pro lepší chápání současnosti v Domažlicích zde uvedu krátký přehled nejdůležitějších událostí z historie Domažlic.

První zmínky o Domažlicích pochází z 10. století, v této době se již utvářela česko-bavorská hranice a s ní i obranné pevnosti. Ve 13. století král Přemysl Otakar II. jmenoval Domažlice královským městem. Domažlice se tak staly součástí mohutného opevnění Čech proti Bavorsku. Kromě Domažlic spadaly do pohraničního opevnění také tzv. svobodné chodské vsi. V nich měli svobodní sedláci – Chodové na starosti bezpečnost a výběr cel na obchodní stezce z Prahy do Řezna.

V období husitských válek doházelo i zde k potyčkám mezi katolíky (většinou německé národnosti) a husity. Radikální husité zvítězili a to zapříčinilo odchod většiny Němců. Od té doby jsou Domažlice tradičně české město.

Po bitvě na Bílé hoře a po četném vydrancování švédskými i císařskými vojsky během třicetileté války sláva města značně upadla. V této době ztratili svá privilegia i Chodové. Následné chodské povstání bylo potlačeno a v roce 1695 byl v Plzni popraven chodský vůdce Jan Sladký Kozina.

Sláva Chodů byla opět silně vyzdvihována v období českého národního obrození. Domažlicko se stalo místem působení řady autorů (A. Jirásek, B. Němcová, J. Š. Baar). Ve stejné době vzniklo v Domažlicích i Chodské muzeum.

V roce 1938 bylo Chodsko odděleno od Domažlic připojením Sudet k Německé říši. Domažlice, jak je již uvedeno výše, byly již od husitských válek osídleny především českým obyvatelstvem. Region byl po roce 1945 opět sjednocen, ale vzápětí

byla spuštěna Železná opona, a tím i přetřhány vazby na Bavorsko. V této době byla tradiční domažlická pouť nahrazena Chodskými slavnostmi. Tyto folklorní a národopisné slavnosti se zde v srpnu konají dodnes. Ve stejném čase se podobné slavnosti pořádají i v nedalekém městě Furth im Wald, které se proslavilo výpravnou inscenací hry Skolení draka (viz dále).

Po roce 1989 se Domažlice opět ocitly v blízkosti vyspělého Bavorska a začaly obnovovat staré vazby. V roce 1990 bylo navázáno partnerství s městem Furth im Wald a díky tomu vzápětí s městy Furth bei Gottweig v Rakousku a Ludres ve Francii.

Z výše uvedených historických faktů je tedy zřejmé, že postavení Domažlic v českém pohraničí je značně atypické. Jen samotný fakt, že toto město nebylo součástí Sudet navzdory své poloze v bezprostřední blízkosti hranice, je toho důkazem. Zdejší dlouhá historie královského města a silné historické vazby na Bavorsko přinášejí výhody i v dnešní době.

3.2 Furth im Wald

Město Furth im Wald se v řadě ohledů podobá Domažlicím. Čítá přes devět tisíc obyvatel, také leží v bezprostřední blízkosti hranice a nachází se na historické obchodní stezce vedoucí z Čech do Bavorska. Leží se v okrese (v Bavorsku Landkreis) Cham.

První zmínky o městě pocházejí z 11. století a ve 14. století bylo město poprvé uvedeno jako celní a také povýšeno na vévodské. Od té doby je historie města pevně svázána s hranicí, obchodem a cly. Během třicetileté války byl i Furth sužován útoky švédské armády. Poté následovalo období rozvoje města. V roce 1861 zde byla vybudována železnice spojující mimo jiné Furth im Wald s Domažlicemi, která rozvoj ještě podpořila.

Po vysídlení německého obyvatelstva ze Sudet přijal Furth im Wald v roce 1946 v záchytném táboře 706 000 sudetských Němců. Stal se tak pro ně první zastávkou v nové vlasti a získal pro řadu sudetských Němců symbolický význam.

Periferní poloha, ve které se Furth im Wald po uzavření hranic s Českem ocitl, rozvoj města opět zpomalila. Až v roce 1964 byla hranice částečně opět otevřena pro obchod.

Po roce 1989 se Furth im Wald společně s celým bavorským pohraničím ocitl v centru Evropy a převzal symbolickou funkci „mostu“ znovu spojujícího Bavorsko s Českem, což stvrdilo uzavřením partnerství s městem Domažlice.

Pro Furth im Wald jsou typické tzv. Slavnosti skolení draka. Skolení draka je název pět set let staré lidové hry. Hra v sobě spojuje historická fakta s pověstmi. Děj se

totiž odehrává v době husitské bitvy u Domažlic v roce 1431. Motiv probodnutí draka pak souvisí s legendou o svatém Jiří. Dnes se toto představení uvádí v podobě , jakou vytvořil bavorský literát Josef Martin Bauer v roce 1952. Slavnosti do Furthu každoročně lákají tisíce návštěvníků, jistě také díky mohutné pohyblivé maketě draka, která se při inscenaci používá již od roku 1974.

3.3 Srovnání sledovaných měst

Pro srovnání měst a regionů, ve kterých se Domažlice a Furth im Wald nacházejí, jsou vhodné ukazatele v tabulce č. 1. Nejvýraznější rozdíly jsou patrné na první pohled, a to v hustotě zalidnění samotných měst a v počtu obcí. Hustota zalidnění Domažlic je víc než třikrát vyšší než u Furth im Wald. Příčinou je zřejmě tradiční rozptýlený charakter sídel na bavorském venkově. Centrum města Furth im Wald tvoří v podstatě jen původní, kdysi hradbami obehnané historické jádro, do katastru města ovšem patří i poměrně vzdálené statky a usedlosti. Domažlice na druhou stranu tvoří centrum regionu, zástavba je tak spíše městská, koncentrovaná na menší plochu. S tím souvisí i počet obcí v okrese. Pro český venkov typický velký počet malých obcí se odráží v jejich více než dvojnásobném počtu oproti okrese Cham, ačkoli počet obyvatel je na bavorské straně víc než dvakrát vyšší.

Úlohu Domažlic jako jednoho z center kraje stvrzují hodnoty přírůstků. Hodnota 8,58 ‰ pro migrační přírůstek poukazuje na atraktivitu regionu. I přirozený přírůstek se zde pohybuje v kladných hodnotách. V okrese Cham je naopak přirozený i migrační přírůstek záporný, což vypovídá o spíše periferním postavení, odchodu mladých lidí. Samotná čísla za rok 2007 jsou sice v porovnání s průměrnými daty za pětiletí 2003 až 2007 výrazně vyšší, trend však zůstává zachován. Na německé straně se okres Cham i město Furth im Wald potýkají se silným úbytkem obyvatelstva, a to především přirozenou měnou. Město Domažlice sice vykazuje také záporné hodnoty, ty jsou však výrazně nižší než u Furth im Wald. Úbytek přirozenou měnou poukazuje stejně jako podíl produktivní a postproduktivní složky na stárnutí obyvatelstva na německé straně.

Tabulka č.1 - Vybrané charakteristiky okresů Domažlice a Cham a měst Domažlice a Furth im Wald k 31. 12. 2007

	Počet obcí	Počet obyvatel	Rozloha (km)	Hustota zalidnění ob./km
Okres Domažlice	85	59 731	1 140	52,40
Lkr Cham	39	129 605	1 510	85,83
Město Domažlice		10 872	25	441,77
Město Furth im Wald		9 171	67	136,74

	Věková struktura (%)			Přírůstek obyvatel v roce 2007 (na 1000 obyv.)			Průměrný roční přírůstek obyvatel v letech 2003-2007 (na 1000 obyv.)		
	0 - 14	15 - 64	65+	celkový	přirozený	migrační	celkový	přirozený	migrační
Okres Domažlice	14,77	71,45	13,78	10,22	1,64	8,58	3,96	-0,46	4,42
Lkr Cham	14,66	66,02	19,32	-3,94	-2,89	-1,05	-3,13	-2,41	-0,71
Město Domažlice	12,96	71,54	15,50	2,90	0,80	2,10	-2,67	-0,95	-1,72
Město Furth im Wald	13,14	64,25	22,61	-14,18	-6,76	-7,41	-6,59	-6,91	0,33

Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung, www.statistik.bayern.de

Kapitola 4

Kvalitativní výzkum řešené problematiky

4.1 Zhodnocení rozhovorů se starosty

Kvalitativní výzkum byl prováděn pomocí rozhovorů se starosty měst Domažlice a Furth im Wald.

Starostou Domažlic je již třetím rokem pan Miroslav Mach. Pan Johannes Müller je ve Furthu starostou čtvrtým rokem. Rozhovory byly prováděny při osobním setkání s dotazovanými a zvukově zaznamenávány. K oběma setkáním došlo v posledním dubnovém týdnu roku 2009.

Pocházíte z Domažlic/Furth im Wald?

Miroslav Mach: Ano, jsem rodák přímo z Domažlic.

Johannes Müller: Ne, pocházím z Neukirchen bei Heiligen Blut. Je to asi 10 km od Furthu.

Čím se obyvatelé Domažlic/Furth im Wald liší od ostatních obyvatel Česka/Bavorska?

Miroslav Mach: Tvrdý palice. To znamená, že co nám kdo bude radit, všechno víme nejlépe. Samozřejmě je to jediný region, který je stabilní, Domažlice nebyly vysídleny, takže do 5. generace všichni znají své předky, znají se navzájem (kdo kde s kým se potkal, co dělali rodiče, prarodiče), a to je obrovské specifikum, které nikde jinde není.

Johannes Müller: Řekl bych, že se neliší od ostatních obyvatel Bavorska. Myslím, že co se týče mentality, je to zde v podstatě všude v Bavorsku stejné. Dalo by se říci, že zde jde o směs dolnobavorské a hornofalcké mentality.

Jak pocítujete polohu vašeho města v pohraničí?

Miroslav Mach: To byl právě ten důvod, proč jsem se sem po studiích v roce 1988 vracel. Věděl jsem, že tak, jak to bylo, to nemůže zůstat napořád, že se hranice zase

otevřou a kontakty se obnoví. Také se tato poloha po roce 1989 stala pro Domažlice obrovskou výhodou, protože nebyla potřeba žádná velká opatření pro udržení pracovních míst, transformace zde proběhla v podstatě bez problému. Zároveň se to ale projevilo jako nevýhoda. Po pádu Železné opony následoval obrovský boom návštěvnosti z Německa a tomu se také přizpůsobily zdejší služby a ceny. V 90. letech zde bylo často draž než v Praze a to nesli místní velice těžce. Dnes se ale tyto rozdíly srovnávají stejně, jako se srovnávají ekonomiky Česka a Německa.

Johannes Müller: Poloha v pohraničí má výhody i nevýhody. V současnosti, kdy se životní úroveň obou států srovnává, se tato poloha stává spíše výhodou. Jednou zásadní nevýhodou je jazyková bariéra. Je velmi těžké ji překonat v kontaktu s obyvateli v Česku a přiblížit se jim tak.

Z výše uvedeného úryvku z rozhovorů se starostou Domažlic Miroslavem Machem a starostou Furth im Wald Johannesem Müllerem je zřejmé, že jak přístupy těchto nejvyšších zastupitelů, tak podmínky v prostředí obou měst se velmi liší. Celkový dojem ze setkání s dotazovanými byl také rozdílný. Starosta Domažlic působil velice srdečným a city naplněným dojmem, když hovořil v různých souvislostech o svém městě, či jeho okolí. Při odpovědi často odbočoval, uváděl řadu příkladů i příběhů. Po půlhodinovém rozhovoru se však vše zdálo až nepravděpodobně idylické. S takovým přístupem starosta města jistě vždy koná pouze ve prospěch svých občanů, ale otázkou je, nakolik lze jeho odpovědi hodnotit jako objektivní.

Pan Johannes Müller na druhou stranu odpovídal až nečekaně stručně a věcně. Nesnažil se působit nadmíru vstřícně, své odpovědi nijak nezabarvoval. Setkání se starostou Furth im Wald bylo na více profesionální úrovni a pro získání nějakého subjektivního názoru bylo nutné ve větší míře používat sondovací otázky. Jak je již uvedeno výše, pan Müller nepochází přímo z Furthu, v současné době působí jako doktorand na universitě v Regensburgu, a z toho zřejmě plyne jeho strohý profesionální přístup k vedení, postavení i budoucnosti města. Tím určitě není omezen jeho zájem o město a přeshraniční kontakty. Sám se aktivně podílí na přípravě a realizaci projektů rozvoje města a přeshraniční spolupráce. Přeshraniční spolupráce se zaměřením na hospodářství a průmysl je také tématem jeho disertační práce.

V metodice je již uvedeno, že rozhovory byly rozděleny do tématických částí. Tyto tématické části budu dodržovat i při jejich zhodnocení, viz níže.

4.1.1 Regionální identita

V první části bylo cílem zjistit starostovo vnímání příslušnosti k městu a jeho názor na to, jak ji pocítují obyvatelé. Domažlický starosta se bez přemýšlení označil za „hrdého domažličáka“. Toto označení naprosto zřejmě vystihuje jeho srdečný vztah k městu. Na druhé straně pan Müller odpověděl, odkud přesně pochází, až na sondovací otázku. Jinak by se spokojil s odpovědí, že nepochází z Furthu. Toto za prvé napovídá, že pro něj jako starostu nehraje roli, odkud pochází, a za druhé ani jeho rodné město v něm zřejmě nevyvolává silné city. Být starostou tak pro něj je spíš zaměstnání než poslání.

Ve věci zdroje hrdosti obyvatel města zdůraznil furthský starosta středověkou divadelní hru Skolení draka. Tato nejstarší lidová hra je ve Furthu opravdu asi tím nejsilnějším poutem mezi lidmi a městem. Ve Furth im Wald se návštěvník setká s drakem opravdu téměř na každém kroku, nachází se zde První německé dračí muzeum, každý rok je ve znamení příprav na srpnové Dračí slavnosti. Tak silná identifikace s touto tradicí je pro Furth im Wald příznačná.

V Domažlicích má identifikace obyvatel s městem všeobecnější charakter. Jde tu spíše o klidné prostředí se zachovalou přírodou, zrekonstruovaným historickým centrem. V neposední řadě zde na obyvatele působí typické symboly města, jako je šikmá věž na náměstí nebo hora Čerchov. Často zmiňovaná chodská identita je zde pečlivě udržována, i když byla Domažlicím přičtena vlastně uměle. Starosta Mach zdůrazňuje historické souvislosti. Domažlice nebyly původně vůbec chodské, byly královským městem, které mělo od Chodů vybírat clo, takže vztah města s Chody nebyl příliš přátelský. Chodská identita se zde začala uměle vyzdvihoval během národního obrození a slavné Chodské slavnosti byly zavedeny až po roce 1948. Přesto jsou Domažlice všeobecně považovány za centrum chodské identity a i obyvatelé města se s ní identifikují.

O regionální identitě v oblasti vypovídá také názor na to, jak se místní lidé liší od ostatních obyvatel státu. Podle furthského starosty se zdejší obyvatelé od ostatních Bavorů nijak neliší. Až na sondovací otázku odpověděl, že se zde jedná o směs dolnobavorské a hornofalcké identity. Okres Cham, ve kterém se Furth im Wald nachází, totiž leží ještě v Horní Falci, je to však hraniční okres s Dolním Bavorskem. Jako „*Landkreis*“ odpovídá našim okresům, tak „*Regierungsbezirke*“ (správní obvody) jako je Horní Falc (*Oberpfalz*) nebo Dolní Bavorsko (*Niederbayern*), odpovídají našim krajům (viz Příloha 3: Obrázek 1). V Bavorsku jsou navíc spojeny se specifickými nářečnými, tradicemi, mentalitou, které jsou pro danou oblast typické. Ve Furth im Wald se tak podle starosty spojují dvě různé mentality.

Pro domažlické obyvatele mají být typické „tvrdé palice“. Protože starosta odpovídal bez prodlení a téměř celý život v Domažlicích žije, zřejmě vychází z vlastní zkušenosti. Toto tvrzení jsem bohužel zatím neměla možnost ověřit. Bude tedy předmětem dalšího výzkumu v oblasti.

4.1.2 Obecná charakteristika města a jeho postavení

V další části byl dotazník věnován poloze měst a jejich postavení v hierarchické velikostní struktuře sídel ve státě. Starosta Domažlic potvrdil předpoklad Domažlic jako centra regionu. Uvedl dokonce, že Domažlice patří společně s Plzní a Klatovami mezi tři hlavní centra Plzeňského kraje. Furthský starosta označil Furth im Wald jako příhraniční město s významem pro přeshraniční spolupráci. Na otázku, zda je to centrum oblasti, odpověděl, že společně s Domažlicemi tvoří centrum přeshraniční spolupráce. Ve skutečnosti se však význam města omezuje na Dračí slavnosti a hraniční železniční stanici. Soudě podle četnosti novinových článků a celkově zmínek o Furth im Wald v médiích toto město určitě nepatří mezi centra okresu. Těmi jsou spíše Cham, či Waldmünchen.

Co se týče polohy měst, lze již z výše uvedené citované otázky soudit, že na české straně došlo v uplynulých 19 letech k velkým změnám, spojeným hlavně s procesem transformace a posilováním ekonomiky. V devadesátých letech prošly Domažlice těžkým obdobím absolutního přizpůsobení trhu německé poptávce. To sice usnadnilo transformaci, ale do určité míry zabrzdlilo rozvoj. Dnes již i čeští obyvatelé tvoří významnou část kupní síly v německém pohraničí. V Domažlicích se i do budoucnosti očekává profit z polohy, která láká zahraniční investory.

I na německé straně je poloha vnímána spíše jako výhoda, možnost navázání kontaktů, expanze firem. Pan Müller také zdůrazňuje, že jak se životní úroveň v obou státech postupně srovnává, je poloha v příhraničí stále výhodnější. Jako hlavní nevýhodu zdejší polohy zmiňuje jazykovou bariéru, která, jak uvádí, brání Němcům přiblížit se českému obyvatelstvu. Dnes se již začínají i na německé straně objevovat snahy vést děti (již od mateřských školek) a mladé lidi ke znalosti češtiny. Zájem o tuto výuku ale stále není velký a mladá generace raději ke komunikaci využívá angličtinu.

Po nástupu demokracie v Česku se poloha obou měst změnila z periferní na centrální v rámci celé Evropy. Zajímalo mě, zda se jim daří tuto výhodnou polohu nějak využívat. Starosta na české straně uvádí, že tato poloha je pro investory velmi lukrativní, bohužel však dopravní dostupnost Domažlic není natolik příznivá, jako například Plzně, a to především z důvodu vzdálenosti Domažlic od dálnice a hlavního

hraničního přechodu v Rozvadově. Zároveň ale zmiňuje, že v současnosti buduje Furth im Wald a také Domažlice obchvat vysokokapacitní silnice, od kterého si slibuje větší atraktivitu pro zahraniční firmy. Stejně tak furthský starosta zdůrazňuje, že tato poloha by se měla v budoucnu využívat ve stále větší míře.

V otázce specifík měst domažlický starosta bez váhání vyjmenoval řadu památek a zajímavostí v Domažlicích a okolí. Jako světovou raritu uvedl šikmou věž na náměstí, která je vychýlená o 60 cm od své osy, dále jmenoval historicky významné koupaliště v obci Babylon (viz dále *Společné projekty měst*) a vodní kanál z 16. století, jehož jedno rameno je dodnes zachováno. Furthský starosta opět zmínil smíšenou dolnobavorsko-hornofalckou mentalitu místních obyvatel. Kromě ní, dračích slavností a železnice tedy zřejmě Furth im Wald ničím zvláště nevyniká. Je však možné, že to tak vnímá pouze místní starosta, pro podrobnější výzkum by bylo třeba dotazovat se většího množství obyvatel, což nyní nebylo z časových důvodů možné.

4.1.3 Pomyslná železná opona

V této části rozhovoru jsem hledala odpověď na otázku, zda po téměř dvaceti letech ještě Železná opona přežívá v myslích obyvatel příhraničí. Ve Furth im Wald je podle starosty Müllera Železná opona již překonána, snad jen v myslích starší generace může ještě přežívat. Do budoucna však očekává slábnutí tohoto fenoménu.

Jak je již uvedeno výše, Domažlice mají v česko-bavorském příhraničí velmi atypické postavení. Protože zde nedošlo k odsunu Němců po 2. světové válce, neobjevily se zde obavy z jejich návratu a zaboru statků, chalup a pozemků, jak tomu podle domažlického starosty bylo jinde. Železnou oponu považuje za pohřbenou, alespoň co se týče mladších generací. V čem však vidí problém, je nemožnost vysvětlit a ukázat mladým lidem a dětem faktický zákaz překročení hranice v minulosti, přiblížit jim situaci v příhraničí v době existence Železné opony. Podle něj je totiž znalost minulosti nejlepší prevencí do budoucna.

Od vnímání pomyslné Železné opony je jen kousek k vlastním předsudkům vůči obyvatelstvu na druhé straně hranice. Podobně jako ona i předsudky posupně mizí. Pan Mach ale upozorňuje na to, že v prvních letech po pádu komunismu v Česku to tak nebylo. V souvislosti s úplným přizpůsobením trhu německým návštěvníkům se vytvářela i určitá antipatie mezi Němci a Čechy. V pohraničí se rozmohli stánkaři s nevkusným zbožím, alkoholem a cigaretami, rozvíjela se sexuální turistika, ceny byly pro Čechy nepřijatelné. Postupem let se ale daří tento druh služeb omezovat a občanskou vybavenost přizpůsobovat domácímu obyvatelstvu, stejně jako ceny.

Dodnes je však přímo v centru Domažlic převládajícím typem obchodu vietnamská prodejna oblečení, je zde velmi mnoho heren. Bohužel se mi ale nepodařilo v rámci výzkumu potvrdit či vyvrátit, zda jsou tyto služby orientované na německou klientelu, nebo zda takto vyhovují i místnímu obyvatelstvu. Zde by byl opět zapotřebí rozsáhlejší průzkum mínění občanů. Starosta sám tvrdí, že v současné době již předsudky mizí, a že otevření hranice využívají čeští výletníci stejně jako němečtí (jezdí za nákupy, kulturou, přírodou i zábavou).

Ani starosta Furth im Wald se neseťkal s předsudky jak na straně furthských, tak na straně domažlických obyvatel. I on považuje využívání hranice za symetrické, o minulosti na hranici se nezmínil.

4.1.4 Schengenský prostor

Část rozhovoru týkající se Schengenského prostoru byla zaměřena hlavně na vnímání a hodnocení prvního roku členství České republiky. Zajímalo mě, zda se za poslední rok v pohraničí vlivem vstupu Česka do Schengenského prostoru něco změnilo, zda byla přeshraniční spolupráce posílena a jestli se nějakým způsobem naplnily obavy a očekávání se vstupem spojené.

Oba starostové hodnotí vstup Česka do Schengenského prostoru kladně. Podle předpokladu se nenaplnily ani obavy (především na německé straně), ani očekávání (hlavně česká) spojené se vstupem. Proces otevření hranic se dnes jeví jako naprosto plynulý. Pan Mach dále uvádí, že po vstupu do Schengenského prostoru se Domažlicím podařilo své přeshraniční aktivity rozšířit na německé straně dále na jih až po Deggendorf a posílit napojení na Euroregion Šumava a Cíl 3. Ani jeden starosta se neseťkal v posledním roce s případy vyšší kriminality, pašováním nebo vývozem odpadu, i když pan Müller se odvolává na neznalost policejních statistik. Každopádně oba potvrdili snazší přeshraniční spolupráci a lepší kontakty s druhou stranou. Furthský starosta zdůrazňuje moment, když přejíždí hranici a nemusí čekat. V tu chvíli cítí opravdový význam Evropy bez hranic.

4.1.5 Partnerství měst

Partnerství měst jako regionálně lokální úroveň přeshraniční spolupráce je prokazatelně nejúspěšnější v posilování kontaktů přes hranici, a to především proto, že umožňuje přímo aktérům v pohraničí zapojit se a získat vztah k aktérům na druhé straně.

Domažlice a Furth im Wald jsou partnerskými městy již od roku 1990, tedy prakticky od nástupu demokracie v Česku. Stalo se tak dokonce ještě dříve, než vznikl Euroregion Šumava/Böhmerwald. Starostové měli objasnit průběh utváření partnerství. Pan Müller bohužel neposkytl podrobnější informace. Byl v té době na studiích a o dění ve Furth im Wald neměl mnoho informací. Pouze zdůrazňuje, že kontakty vznikly na privátní úrovni, byly založeny na přátelství a vstřícnosti.

Domažlický starosta uvedl, že aktivity spojené s navázáním kontaktů přes nově otevřenou hranici počaly na německé straně. Tehdejší starosta Furth im Wald pan Macho začal budovat vztahy s Domažlicemi, a to nejen na oficiální úrovni, ale i na úrovni občanské. Zakládaly se spolky hasičů, pivovarů, sportovců. Pan Mach v této souvislosti jmenuje samozřejmě také tehdejší starostku Domažlic paní Wollerovou, bez jejíž vstřícného přístupu by se kontakty nepodařilo tak rychle a snadno navázat.

V rámci partnerství byly uzavřeny dohody mezi domažlickými a furthskými hasiči a zdravotníky, které se týkají vzájemné pomoci při krizových situacích, katastrofách apod.

V oblasti hospodářství si města poskytují kontakty díky furthskému veletrhu, kde se prezentují české (domažlické) firmy vedle německých. To umožňuje využít výhodnou polohu na hranici pro obě strany. V dubnu roku 2008 byla například dokončena nová průmyslová zóna Za kasárny v Domažlicích. Jako první zde zahájila provoz firma proHeq (CZ), s r. o.. Tato firma je dceřinou společností německého koncernu WMF Württembergische Metalwarenfabrik AG (WMF).

Další četné aktivity se uskutečňují rámci školní výuky. Žáci základních škol se zúčastňují výměnných pobytů, učitelé působí na německých uměleckých školách. V umělecké spolupráci se nejvíce projevují kontakty mezi hudebníky. Velice úspěšný je česko-bavorský spolek muzikantů vystupující pod názvem „Feiaabendmuzikanten“. Krátce po uzavření partnerství měst také vznikl Kruh přátel Furth im Wald/Domažlice, který se každoročně schází a oceňuje za přínos přátelství aktéry střídavě z obou stran hranice.

Oba starostové zmínili také vlastní přátelství, díky kterému se setkávají i mimo oficiální příležitosti.

V současnosti hodnotí starostové partnerství jako oboustranné a symetrické. Domažlický starosta ale uvádí, že se jim daří až v poslední době aktivity vyrovnávat. Dříve iniciativa přicházela spíše z německé strany, pan Mach to přisuzuje ekonomické úrovni Domažlicka, díky které si až v posledních letech „mohou dovolit furthské pozvat do Domažlic“. V tom vidí i pozitivní vývoj partnerství do budoucna. Hlavní naděje vkládá do odstranění materiálního stimulu z kontaktů. Když se ekonomiky vyrovnají,

nebude už důvodem pro návštěvu ekonomický profit, ale spolupráce se zaměří na osobní kontakty a budování přátelství.

Obě města mají ještě další dva partnery a sice Furth bei Göttweig v Rakousku a Ludres ve Francii. Starostové Domažlic a Furth im Wald však potvrdili, že díky blízkosti geografické, historické i lidské jsou aktivity mezi Domažlicemi a Furthem četnější než s ostatními partnery.

4.1.6 Přeshraniční spolupráce

Vedle občanské roviny přeshraniční spolupráce, kterou reprezentuje například partnerství obou měst, se v oblasti uplatňuje i institucionální úroveň zastoupená Euroregionem Šumava/Böhmerwald. Tento euroregion vznikl v roce 1992 a zahrnuje tři oblasti: Šumavu, Böhmerwald v Bavorsku a Mühlvirel v Rakousku. Podle typologie pohraničních regionů v Evropě vypracované *Pracovním společenstvím evropských příhraničních regionů* spadá Euroregion Šumava do střední skupiny (třetí z pěti) „Kandidátů integrace“. Tato typologie je tvořena dvěma hlavními ukazateli, a to stupněm socio-ekonomické a hospodářské soudržnosti a intenzitou přeshraniční spolupráce. V Euroregionu Šumava dosahuje vysokého stupně vlivu propustnosti a otevřenosti hranice na soudržnost.

Domažlický starosta Mach vyjádřil nespokojenost s fungováním Euroregionu Šumava na Domažlicku. Podle jeho slov je euroregion zaměřen spíše na oblast národního parku a okrajové oblasti, jako je Domažlicko, na jeho podporu nedosáhnou (viz Příloha 3: Obrázek 1). Jako hlavní nevýhodu Euroregionu tedy vidí jeho velikost, přístup k jednotlivým oblastem euroregionu pak nemůže být individuální. Uvedl příklad projektu zkvalitnění cyklostezek, který nebyl Euroregionem podpořen. Pro snazší financování projektů rozvoje v oblasti vytvořila města Furth im Wald a Domažlice turistický mikroregion Hohenbogenwinkel-Domažlicko, díky kterému se daří uspět při podávání žádostí na dotace EU. Právě výše zmíněné cyklostezky se podařilo financovat ve spolupráci s Furth im Wald. Jedná se o projekt propojení turistické a cyklistické infrastruktury přehrady Dračí jezero nedaleko Furthu a rybníku Babylon poblíž Domažlic. Dalšími členy mikroregionu jsou Horšovský Týn, Kdyně, Babylon, Amschwang a Eschelkam.

Podle furthského starosty může být překážkou přeshraniční spolupráce v celé oblasti rozdílná oblastní struktura. Bavorské Landkreise totiž velikostí neodpovídají našim krajům. (viz Příloha 3: Obrázek 1) Zároveň však na obou stranách převažují velmi malé obce a je pak velmi těžké najít správnou kontaktní osobu v případě, že

německá obec hledá partnera. Obecně tedy tato rozdílnost brání hledání nových partnerství.

4.1.7 Společné projekty

Díky spolupráci pana Johannese Müllera se naskytla možnost zde uvést kompletní přehled projektů přeshraniční spolupráce měst Furth im Wald a Domažlice a jejich okolí, popřípadě projektů financovaných z evropských fondů. Současný starosta Furth im Wald se ve své disertaci na univerzitě v Regensburgu věnuje přeshraniční spolupráci v okrese Cham a v samotném městě Furth im Wald se zaměřením na hospodářské aktivity. Díky této specializaci mi mohl poskytnout materiál týkající se těchto projektů.

V souvislosti s tradičními dračími slavnostmi probíhá v současné době projekt financovaný z poloviny nákladů z programu INTERREG IIIC, který má za cíl vytvoření nového, digitálně řízeného draka „Tradinno“. Jedním z cílů projektu je i přilákání více návštěvníků z Česka. Celkové náklady tvoří 2,3 milionu eur.

Další dva projekty souvisí s již výše zmíněnou přehradou Dračí jezero. V prvním případě jde o rekonstrukci samotné přehrady se zaměřením na posílení protipovodňové ochrany a zhodnocení zdejší infrastruktury. Tento projekt má být také z poloviny financován z fondů EU a jeho celkové náklady dosahují 32 milionů eur. Druhý projekt má infrastrukturu mezi přehradou Dračí jezero a rybníkem v Babylonu ještě rozvinout a zkvalitnit. Mají zde být vybudovány nové turistické trasy a cyklostezky, funkční budova jako zázemí pro návštěvníky, parkoviště a informační a přírodní dvojjazyčné centrum. Celkové náklady jsou odhadovány a 4,6 milionu eur a očekává se 70 až 85% podpora z EU.

Mezi významné projekty vytvářené na úrovni regionů okres Cham a Plzeňský kraj (projektovým koordinátorem je Okresní hospodářská komora Klatovy) patří vytvoření Hospodářského portálu regioport.com, který funguje již od roku 2003. Tento portál funguje jako databáze firem v česko-bavorském pohraničí, rozdělená podle oborů podnikání (výroby). V budoucnu by měl poskytovat také nabídku pracovních míst či možnosti investic.

4.1.8 Společné zhodnocení rozhovorů

Ačkoli se výzkum skládal pouze ze dvou rozhovorů, přinesl řadu nových poznatků a informací o současné situaci v pohraničí v této oblasti a jeho budoucnosti.

Identifikace obyvatel s městem se po zhodnocení rozhovorů se starosty zdá být silnější na české straně. Tyto poznatky mohou být ovšem starosty subjektivně zabarveny, pro objektivnější pohled by byl třeba rozsáhlejší výzkum.

Při výzkumu stavu přeshraniční spolupráce vyvstaly hned dvě překážky. Na české straně je jako problematický vnímán vztah města k euroregionu. Podle dotazovaného je hlavní překážkou velikost euroregionu. Na německé straně je jako problematická vnímána jazyková bariéra a rozdílná oblastní struktura. Dnes již zaniklé okresy odpovídaly oblastní struktuře Bavorska lépe než současné kraje. V rámci Schengenského prostoru starostové nevidí žádný problém, naopak ho vnímají velmi pozitivně.

I partnerství měst, ačkoli prošlo i složitým obdobím během transformace, v současné době hodnotí dotazovaní jako perspektivní a symetrické. Jmenují četné spolky a občanské aktivity, které vztah měst posilují.

4.2 Průzkum regionálního tisku

V rámci průzkumu regionálního tisku jsem sledovala tři regionální deníky (Domažlický deník, Chamer Zeitung a Mittlbayerische Zeitung) a jeden měsíčník vydávaný domažlickou radnicí – Domažlický zpravodaj. V letech 2007 až 2009 bylo vydáno 8 článků týkajících se přímo partnerských měst Domažlice a Furth im Wald. V deníku Chamer Zeitung nebyly dohledány žádné články týkající se sledovaných měst. Zprávy se týkaly jak občanských aktivit v rámci partnerství, tak oficiálních setkání zastupitelů. Z událostí na úrovni spolků a sdružení byly uveřejněny informace o spolku dobrovolných hasičů, kruhu přátel Furth im Wald/Domažlice, muzikantech a školních výměnách. V oblasti oficiálních setkání byla zmíněna první návštěva furthského starosty J. Müllera v Domažlicích a pozdější návštěva domažlického starosty M. Macha ve Furthu. Rozsáhlejší zpráva pak byla věnována oslavám vstupu České republiky do Schengenského prostoru. Později se však další zmínky o oficiálních kontaktech měst neobjevují.

V podstatě všechny zprávy jsou laděny pozitivně, některé, jako například informace o vystoupení muzikantů, či o proběhlé soutěži hasičů, pouze informují. Jiné,

jako ty o oslavách vstupu do Schengenu, jsou naplněny optimismem a nadějami: „S odstraněním bariér na hranicích padnou také překážky v hlavách lidí.“ Tak je citován Johannes Müller v článku *Mittelbayerische Zeitung*. Tento deník často uvádí české citace nejdříve v češtině a pak v závorce v překladu do Němčiny. Svědčí to o snaze deníku přiblížit čtenářům český jazyk.

Články, které by informovaly o aktuální situaci na druhé straně hranice, nebyly dohledány. Neobjevily se ani zprávy o celkové situaci druhého státu, nebo o kriminalitě.

Jako velmi intenzivní je charakterizována vzájemná spolupráce základních škol v Domažlicích a Furth im Wald. Každoročně zde probíhá výměna žáků 3. a 4. třídy, kteří se učí německy (na české straně) a česky (v Německu). S češtinou však přicházejí do kontaktu již předškolní děti díky návštěvám českých učitelů v Bavorsku.

Při průzkumu regionálního tisku se však v souvislosti s městem Domažlice častěji než o Furth im Wald píše o dalších městech jako například Waldmünchen, Roding či Bad Kötzing. Domažlice často hostí sportovní zápasy na svých hřištích či v zimní hale.

V celkovém shrnutí tedy zpráv o partnerství měst není mnoho (8 článků za víc než dva roky). Sice jsou laděny pozitivně, občan města se ale o aktuálním dění v této oblasti z tisku příliš nedozví. Zřejmě tedy existují jiné cesty k aktivitám v rámci partnerství založené spíše na osobním kontaktu a předání informací.

Kapitola 5

SWOT analýza přeshraniční spolupráce měst Domažlice a Furth im Wald a jejich regionů

Na závěr své práce zde uvádím SWOT analýzu přeshraniční spolupráce sledovaných měst. Analýza je zaměřena na faktory ovlivňující život samotných obyvatel, životní úroveň a budoucí rozvoj oblastí. Z velké části tato analýza vychází z vlastních poznatků. Dalším významným zdrojem byly informace získané z hlavní části výzkumu – z rozhovorů se starosty. Jejich názory a pohledy na situaci těchto partnerských měst by samy stačily na jakousi subjektivní analýzu. V neposlední řadě bylo však čerpáno také z dříve uskutečněných projektů.

Jedním z hlavních takových zdrojů byl písemný výstup projektu Grantové agentury Akademie věd s názvem „Role pohraničí a význam hospodářské spolupráce se sousedními zeměmi pro integraci ČR do EU“ z roku 2001. Zde se česko-bavorskému úseku věnuje Jaroslav Dokoupil a uvádí zde vlastní SWOT analýzu zaměřenou na oblast hospodářské spolupráce. Tento dokument je sice již staršího data, napomohl ale utváření syntetického pohledu na proběhlé změny ve sledované oblasti.

Dále bylo čerpáno z informací uveřejněných Svazkem Domažlicko. Jedná se o jednoho ze dvou členů přeshraničního sdružení obcí a měst, jehož druhým členem je obdobný svazek měst a obcí v bavorském příhraničním prostoru.

<p>Silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Centrální poloha v rámci Evropy - Poloha na hlavní železniční trati z Česka do Bavorska - Přírodní a kulturně-historický potenciál pro rozvoj cestovního ruchu - Existence přeshraničních hospodářských vztahů - Vysoká angažovanost občanů ve spolcích pod záštitou partnerství měst - Dlouhodobě původní obyvatelstvo 	<p>Slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rozdílná oblastní struktura - Úbytek a stárnutí populace ve Furth im Wald - Jazyková bariéra – stále malá ochota Němců učit se česky - Vzdálenost od dálnice – horší dopravní dostupnost - Periferní poloha v rámci Euroregionu
<p>Příležitosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posílení oboustranného využívání hranice - Stavba silničního obchvatu obou měst - Postupné úplné vymizení předsudků - Další posílení přeshraniční spolupráce díky členství v Schengenském prostoru - Větší informovanost obyvatel o aktivitách spojených s partnerstvím v tisku - Další rozvoj aktivit v rámci turistického mikroregionu Hohenbogenwinkel-Domažlicko 	<p>Hrozby:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Převládnutí materiálního faktoru v partnerských aktivitách - Další vzdalování se měst v trendu přírůstku/úbytku obyvatel - Úplné nepřizpůsobení obslužné sféry Domažlic místnímu obyvatelstvu - Naplnění obav z členství v Schengenském prostoru v budoucnosti - Nedostatečná pozornost Euroregionu

Kapitola 6

Závěr

Předmětem této práce byl kvalitativní výzkum vnímání přeshraniční spolupráce a regionální identity starosty měst Domažlice a Furth im Wald. Jedním z překvapivých poznatků je, že předpoklad o přežívající železné oponě nebyl potvrzen. Podle dotazovaných v současné době lidé v pohraničí hranici v podstatě nevnímají a mladá generace její funkci už těžko chápe. Na druhé straně vstup do Schengenského prostoru podle předpokladu příliš neovlivnil život v pohraničí. Pozitivním poznatkem ale je, že ani obavy, ani očekávání spojené se vstupem se nepotvrdily. Nedošlo tak ani ke zvýšení kriminality, ani k převratnému spuštění výrazně silnější spolupráce. Vstup Česka do Schengenského prostoru dotazovaní hodnotí kladně.

Oba rozhovory přinesly řadu informací a poznatků o zkoumaných tématech. Obě města, ačkoli jsou velmi rozdílná, mají očividně ke svému partnerovi velice blízko. Jejich vztah je zdravý, partnerství prosperuje a přináší prospěch městu i jeho občanům a celému regionu. Občanská angažovanost je v rámci partnerství značná a probíhá ve všech věkových skupinách.

Vztah měst prošel za devatenáct let partnerství znatelným vývojem. Hlavně Domažlice se za tu dobu staly významným prosperujícím centrem regionu. V současné době se při pohledu na statistická data i z rozhovorů se starosty dokonce zdá, že ve vývoji předstihly Furth im Wald. Dlouhá historie demokracie však poskytuje Furth im Wald mnoho zkušeností, které nyní může přebírat i partnerské město. Například v oblasti podávání žádostí o dotace z fondů EU se mohou Domažlice hodně naučit. Také ve vytváření lákavých podmínek pro zahraniční investory mohou Domažlice převzít strategie ze Západu. Pozitivní je tradiční a velká angažovanost obyvatel v aktivitách a spolcích v rámci partnerství.

Mentalita obyvatel na obou stranách hranice se samozřejmě výrazně liší. Její odraz bylo možné sledovat i při rozhovorech. V Česku se obyvatelstvo typicky identifikuje se svým městem, obcí nebo nejbližším okolím. Zaujalo mě široké pojetí

mentality na bavorské straně. Mnohem větší význam než domovskému městu či vesnici je přisuzován širší oblasti, jako je Horní Falc nebo Dolní Bavorsko.

V rámci výzkumu v tisku byl potvrzen předpoklad převládajících pozitivních informací, a to především o občanských aktivitách partnerství. Překvapující však byly časté zmínky o Domažlicích v souvislosti s jinými městy než s Furth im Wald. I starosta Domažlic potvrdil, že se snaží aktivity města rozšiřovat na další města. Je možné, že tím vztah partnerských měst utrpí.

Do budoucna však oba starostové hledí optimisticky. I z dalších souvislostí je zřejmé, že společně financovaných projektů bude přibývat a také angažovanost obyvatel dále poroste. Jednou z hlavních vizí je propojení domažlických Chodských slavností se slavnostmi Skolení draka ve Furth im Wald. Otázkou však je, jak se ve vztahu měst projeví další odliv a stárnutí obyvatelstva na bavorské straně. Je možné, že jak se bude demografická struktura obou příhraničních regionů stále více lišit, vazby budou slábnout, a s nimi i aktivity v rámci partnerství měst.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANTOŠ, S. (2007): Domažlický starosta M. Mach na furthské radnici. *Domažlický zpravodaj*, 29, č. 3., s. 1.
- ANTOŠ, S. (2007): Furthský starosta J. Müller na domažlické radnici. *Domažlický zpravodaj*, 29, č. 1., s. 1.
- BENDA-BECKMAN, K., VERKUYTEN, M. (1995): *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe*. Utrecht Ercomer.
- CALHOUN, C. (1997): *Nationalism*. Open University Press.
- CASTLES, S., DAVIDSON, A. (2000): *Citizenship and Migration*. Palgrave.
- DE CERTEAU, M. (1984): *The Practise of Everyday Life*. University of Carolina Press, Berkeley.
- DOKOUPIL, J. (2001): Specifika jednotlivých úseků pohraničí: Česko-bavorský úsek. In: Jeřábek (ed.): *Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky*. Sociologický ústav akademie věd ČR, Praha, 107 s.
- DOKOUPIL, J. (2004): Hranice a hraniční efekt. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, s. 47–58
- GABBE, J., MALCHUS, V. (2008): *Zusammenarbeit Europäischer Grenzregionen: Bilanz und Perspektiven*. Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen (Hrsg.), Nomos, 142 s.
- HALÁS, M., SLAVÍK, V. (2001): Cezhraničná spolupráca a euroregióny v SR (ciele, realita, perspektivy). In: *Miscellanea Geographica Univerzitatís Bohemiae Occidentalis* 9, ZČU Plzeň, s. 171-180.
- HAVLÍČEK, T. (2001): Srovnání pohraničních okresů ČR a sousedních územních jednotek. In: Jeřábek (ed.): *Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky*. Sociologický ústav akademie věd ČR, Praha, 107 s.
- HAVLÍČEK, T. (2004): Teorie vymezení pohraničí. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, s. 179–186.
- HAVLÍČEK, T. (2005): *Pohraničí a periferie v regionálním rozvoji: příklad českého pohraničí*. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, 130 s.
- HAVLÍČEK, T. (2009): Regiony v Evropské unii. *Geografické rozhledy*, 18, č. 3, s. 6–7.
- CHROMÝ, P. (1999): *New Trends in Czech and World Historical Geography*. Acta Universitatis Commeniae. Bratislava.

- CHROMÝ, P. (2009): Regionální identita. In: Heřmanová, E., Chromý, P. a kol.: Kulturní regiony a geografie kultury. Kulturní reálie a kultura v regionech Česka. ASPI, Praha, s. 109–130
- JEŘÁBEK, M. (2004): Pohraničí a přeshraniční spolupráce v regionálním rozvoji. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol.: České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia, Praha, s. 75–92
- KIRBY, K., M. (1996): Indifferent Boundaries: Spatial Concepts of Human Subjectivity. Guilford Press, New York.
- MATOUŠEK, V. (1995): Přeshraniční spolupráce evropských států a její začlenění do prostorového plánování. Územní rozvoj 1/1995, s. 1-15.
- MINGHI, J. (2002): Changing Geographies of Scale and Hierarchy in European Borderlands. In: Kaplan, D., Häkli, J. (eds.): Boundaries and Place – European Borderlands in Geographical Context. Rowman and Littlefield Publishers, Maryland, s. 34–49.
- MOREHOUSE, J., B. (2004): Theoretical Approaches to Border Spaces and Identities. In: Pavlakovich-Kochi, V., Morehouse, J., B., Wastl-Walter, D. (eds.): Challenged Borderlands. Ashgate Publishing Limited, Adlershot, s. 19–36.
- MOREHOUSE, J., B., PAVLAKOVICH-KOCHI, V., WASTL-WALTER, D. (2004): Introduction: Perspectives on Borderlands. In: Pavlakovich-Kochi, V., Morehouse, J., B., Wastl-Walter, D. (eds.): Challenged Borderlands. Ashgate Publishing Limited, Adlershot, s. 3–11.
- MOREHOUSE, J., B., PAVLAKOVICH-KOCHI, V., WASTL-WALTER, D. (2004): Borders, Boundaries and Border Spaces. In: Pavlakovich-Kochi, V., Morehouse, J., B., Wastl-Walter, D. (eds.): Challenged Borderlands. Ashgate Publishing Limited, Adlershot, s. 15–17.
- MOREHOUSE, J., B., PAVLAKOVICH-KOCHI, V., WASTL-WALTER, D. (2004): International and National Forces Redefining 'We' and 'Others'. In: Pavlakovich-Kochi, V., Morehouse, J., B., Wastl-Walter, D. (eds.): Challenged Borderlands. Ashgate Publishing Limited, Adlershot, s. 75–81.
- MOREHOUSE, J., B., PAVLAKOVICH-KOCHI, V., WASTL-WALTER, D. (2004): (2004): Living With Changing Borders. In: Pavlakovich-Kochi, V., Morehouse, J., B., Wastl-Walter, D. (eds.): Challenged Borderlands. Ashgate Publishing Limited, Adlershot, s. 169–175.
- MÜLLER, J. (2009): Kommunale und regionale Projekte in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit Bayern – Böhmen an Beispielen des Landkreises Cham und der Stadt Furth im Wald. Ppt prezentace.

- PAASI, A. (1996): Territories, Boundaries and Consciousness: The changing Geographies of the Finnish-Russian Border. John Wiley and Sons, Chichester and New York.
- PATOČKA, J., HEŘMANOVÁ, E. (2008): Lokální a regionální kultura v České republice. ASPI, Praha, 200 s.
- PRESCOTT, J., V., R. (1978): Boundaries and Frontiers. Croom Helm, London.
- ROSE, G. (1995): Place and identity: a sense of place. In: Massey, D., Jess, P. (eds.): A Place in the World?: Places, Cultures and Globalisation. Oxford University Press, New York, s. 87–132.
- SIDAWAY, D., J. (2007): The Poetry of Boundaries. In: Rajaram, P. K., Grundy-Warr, C. (eds): Borderscapes – Hidden Geographies and Politics at Territory's Edge. University of Minnesota Press, Minnesota, s. 161–178.
- SKÁLA, J. (2007): Regionální identita periferních území na příkladu obvodu obce s rozšířenou působností Sušice. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, 119 s.
- SMITH, D., WISTRICH, E. (2007): Collective Identities in a Changing World. In: Smith, D., Wistrich, E. (eds.): Regional Identity and Diversity in Europe. Federal Trust, London, s. 6–33.
- SMRŽOVÁ, K. (2007): Pohraničí a přeshraniční spolupráce: příklad euroregionu Silva Nortica. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, 130 s.
- STALLHOFER, B. (2000): Grenzlöser Böhmerwald?: Landschaftsnamen, Regionen und regionale Identitäten Bayerischer Wald, Oberpfälzer Wald, Šumava, Český les und Mühlviertel im geographisch-empirischen Vergleich. In: Ehrig, R., Manske J. D., Werner, E. (eds.): Regensburger Beiträge zur Regionalgeographie und Raumplanung, Institut für Geographie an der Universität Regensburg, Verlag M. Laßleben-Kalmünz, Band 7, 250 s.
- ŠTĚTINOVÁ, K. (2006): Územní identita obyvatel Česka – vývojový a hierarchický pohled. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK, 137 s.
- VENCÁLEK, J. (1998): Protisměry územní identity. OLZA, Český Těšín, 207 s.
- ZLAMAL, G. (2001): Das Bild der Nachbarn im bayerisch-tschechischen Grenzraum im Spiegel von Tageszeitungen. EZFF Occasional Papers, č. 26, s. 121–133.

Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung, [cit. 2009-05-13],

Dostupný z WWW: <<http://www.statistic.bayern.de>>

Český statistický úřad, [cit. 2009-05-13], Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz>>

Domažlický deník, [cit. 2009-05-04], Dostupný z WWW: <<http://domazlicky.denik.cz>>

Euroregion Šumava, [cit. 2009-04-22], Dostupný z WWW: <<http://www.euregio.cz>>

Hospodářský portál, [cit. 2009-05-04], Dostupný z WWW:

<<http://www.regioport.com>>

Mittelbayerische Zeitung, [cit. 2009-05-04], Dostupný z WWW:

<<http://www.mittelbayerische.de>>

Oficiální web města Domažlice, [cit. 2009-05-04], Dostupný z WWW:

<<http://www.domazlice.info>>

Portál Plzeňského kraje, [cit. 2009-05-03], Dostupný z WWW: <<http://www.kr-plzensky.cz/>>

Regionální rozvojová agentura Šumava, [cit. 2009-05-14], Dostupný z WWW:

<www.rra-sumava.cz>

Stadt Furth im Wald, [cit. 2009-05-02], Dostupný z WWW: <<http://www.furth.de>>

Svazek českých měst a obcí v česko-bavorském pohraničním prostoru, [cit. 2009-05-03], Dostupný z WWW: <<http://www.svazekdomazlicko.cz>>

Unie měst s husitskou tradicí - Furth im Wald, [cit. 2009-05-03], Dostupný z WWW:

<<http://www.tabor.cz/cs/obcan/kultura/unie-mest-s-husitskou-tradici/furth-im-wald.html>>

Příloha 1

Dotazník pro starostu Domažlic Miroslava Macha

Identita

- Pocházíte z Domažlic? Jste na to hrdý?
- Co může být pro obyvatele Domažlic zdrojem hrdosti?
- Čím se obyvatelé Domažlic liší od ostatních obyvatel Česka?
- Existují zde nějaká regionální specifika, tradice?
- Projevuje se zde i dnes Chodská identita?

Obecná charakteristika města a jeho postavení

- Jak vnímáte postavení Domažlic v rámci Česka, v hierarchické velikostní struktuře sídel?
- Jak pocítujete polohu v pohraničí – výhoda či nevýhoda?
- Je vaše město něčím specifické v rámci kraje, Česka, střední Evropy?
- Jaké výhody mohou pro Domažlice plynout z této specifčnosti?

Pomyslná Železná opona

- Od pádu Železné opony letos uběhne 20 let. Myslíte, že v myslích obyvatel stále přežívá, nebo po 5 letech členství v EU již padly všechny předsudky a stíny minulosti?
- Jak se na první pohled projevují předsudky mezi Němci a Čechy?
- Po nástupu demokracie v Česku se Domažlice ocitly v centru Evropy, daří se vám tuto blízkost našemu nejnějsějšímu sousedu nějak využívat?
- Je možné, že otevření hranic využívají spíše Němečtí sousedé? Cítíte zde nějakou asymetričnost?

Schengen

- Je tomu již rok, co Česko vstoupilo do Schengenského prostoru. Se vstupem byla spojena velká očekávání, ale i obavy na obou stranách hranice. Jak po roce členství hodnotíte tento krok k silnější integraci v rámci EU?
- Velké obavy se týkaly zvýšení kriminality a vyvážení odpadu. Setkal jste se za uplynulý rok s takovou situací?
- Napomohl vstup do Schengenského prostoru odbourávání předsudků a posilování přeshraniční spolupráce? Stačilo se zde něco změnit?

Partnerství měst

- S městem Furth im Wald jsou Domažlice partnerským městem již od roku 1990, stalo se tak tedy téměř okamžitě po pádu Železné opony, jak k tomu došlo?
- V čem hlavně spočívá partnerství?

- Jsou aktivity v rámci partnerství oboustranné, nebo cítíte v tomto vztahu určitou nerovnováhu?
- Uveďte příklad realizovaného projektu.
- Jmenujte dosavadní, popř. potenciální partnery města Domažlice.

Přeshraniční spolupráce

- V jakých oblastech (hospodářství, kulturního, občanského života) lze v souvislosti s městem Domažlice hovořit o přeshraniční spolupráci?
- Čelíte v současné době nějakým problémům spojeným s přeshraniční spoluprací? Jak byste je řešil?
- Jak vidíte přeshraniční spolupráci Domažlic v budoucnosti?
- Vnímáte nějaké překážky přeshraniční spolupráce (např. legislativní)? Jaké?
- Jak vnímáte činnost a úlohu euroregionu Šumava, ve kterém se město Domažlice nachází?
- Uveďte příklad projektu financovaného nebo podporovaného euroregionem.

Příloha 2

Dotazník pro starostu Furth im Wald Johannese Müllera

Identität

- Stammen Sie aus Furth im Wald? Sind sie stolz darauf?
- Woher kann der Stolz der further Bürger kommen?
- Wie unterscheiden sich die further Bürger von anderen Menschen in Bayern?
- Gibt es hier irgendwelche Regionalspezifiken, Traditionen?

Allgemeine Charakteristik der Stadt und ihre Stellung

- Wie nehmen Sie die Stellung der Stadt Furth im Wald in der hierarchischen Größenstruktur der Siedlungsgebiete im Rahmen Bayern wahr?
- Wie empfinden Sie die Lage von Furth im Grenzgebiet? Ist diese zum Vorteil oder zum Nachteil?
- Ist Ihre Stadt im Rahmen des Landkreises Cham, Bayern, oder Europa irgendwie spezifisch? Welche Vorteile bringt diese Spezifität?

Fiktiver Eiserner Vorhang

- Dieses Jahr ist es 20 Jahre her seit dem Fall des Eisernen Vorhangs. Meinen Sie, dass er noch im Gemüt der Bürger lebendig geblieben ist, oder haben schon alle Vorurteile vergraben?
- Wie machen sich die Vorurteile zwischen Deutschen und Tschechen auf den ersten Blick bemerkbar?
- Nach dem Fall des Eisernen Vorhangs befindet sich Furth im Zentrum Europas. Gelingt es Ihnen diese Lage irgendwie auszunutzen?
- Ist es möglich, dass von der Eröffnung der Grenze eine Seite (Deutsche oder Tschechische) mehr profitiert? Fühlen Sie eine Unsymmetrie?

Schengen

- Es ist schon ein Jahr vergangen seit dem Eintritt Tschechiens in den Schengenraum. Mit dem Eintritt waren große Erwartungen und auch Besorgnisse an beiden Seiten der Grenze verbunden. Wie bewerten Sie diesen Schritt zur stärkeren Integration in die EU nach diesem Jahr?
- Die Besorgnisse bezogen sich auf das Wachsen der Kriminalität. Haben Sie irgend so eine Situation erlebt?
- Hat der Eintritt Tschechiens irgendwie die Vorurteile abgebaut und die grenzübergreifende Zusammenarbeit verstärkt? Hat sich im letzten Jahr etwas geändert?

Stadtpartnerschaften

- Furth im Wald und Domažlice sind die Partnerstädte schon seit dem Jahr 1990, das heißt kurz nachdem der Eiserne Vorhang gefallen ist. Wie ist es dazu gekommen?
- Worin hauptsächlich liegt die Partnerschaft?
- Sind die Aktivitäten im Rahmen der Partnerschaft beiderseitig, oder fühlen Sie eine Unsymmetrie?
- Können Sie ein gemeinsam realisiertes Projekt nennen?
- Planen Sie in der Zukunft noch andere Städtepartnerschaften, oder gibt es Partner mit welchen keine Zusammenarbeit mehr stattfindet?

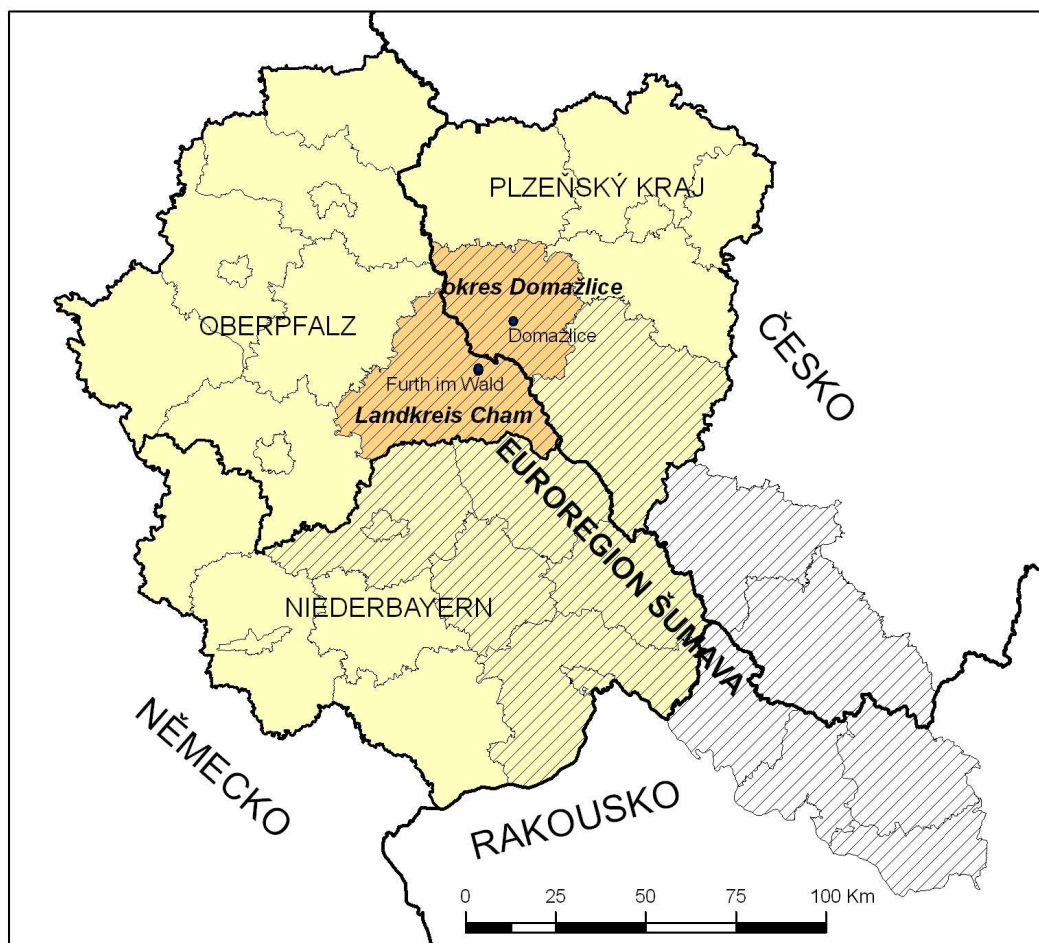
Grenzübergreifende Zusammenarbeit

- In welchen Gebieten (Wirtschaft, Kultur- oder Bürgerleben) kann man in Furth im Wald über grenzübergreifende Zusammenarbeit sprechen?
- Gibt es zurzeit Probleme bei der grenzübergreifenden Zusammenarbeit? Wie würden Sie diese lösen?
- Wie sehen Sie die grenzübergreifende Zusammenarbeit von Furth im Wald in der Zukunft?
- Sehen Sie irgendwelche Hindernisse (z. B. legislative) in der grenzübergreifenden Zusammenarbeit? Welche?
- Wie nehmen sie die Tätigkeit des Euroregions wahr?
- Können Sie ein von der Euroregion finanziertes oder unterstütztes Projekt nennen?

Příloha 3

Obrázek 1: Poloha sledovaných měst v rámci okresů, krajů a euroregionu Šumava

Obrázek 1: Poloha sledovaných měst v rámci okresů, krajů a euroregionu Šumava.

Poznámky: Šrafurow jsou vyznačeny okresy euroregionu Šumava. Oranžovou barvou jsou zvýrazněny sledované okresy a žlutou dotčené a v textu zmiňované kraje.

Zdroj: Vlastní zpracování,

ESRI Inc. ArcČR 2.0 [datové soubory]. ArcGIS 9.2. Praha: ARCDATA PRAHA s r. o., 2006